

*Tùy bút tất niên*

# CHẤP NHẬT

*Lê-văn-Lân*

« Ở TRONG CÒN LẮM ĐIỀU HAY »

*(Kiểu)*

Những người bên ngoài thường có cảm tưởng Ủy-Ban Quốc-Gia Soạn Thảo Danh-Từ Chuyên-Môn gồm những con người khác khờ, chẳng biết cười, nghĩa là những con người quanh năm « nào có biết xuân là gì ! ». Công việc của họ phải là một thứ công việc nghiêm cách, khô khan, buồn chán, một thứ công việc chuyên môn đào bới những từ-căn hóc búa trong cổ-ngữ La-Hy hay Hán-tự để rồi để ra những thứ danh từ cực kỳ nghe rất lạ tai.

Sự thật thì hoàn toàn trái ngược lại thế ! Vì việc của Ủy-ban, tuy bề ngoài có vẻ khô khan khó nuốt, nhưng kỳ thực « ở trong còn lắm điều hay ». Và người của Ủy-ban lại là những tấm lòng biết yêu ! Yêu cái gì ? — Yêu việc làm của mình, yêu văn-tự và nhất là yêu hài-tính.

Bởi vậy, nhân buổi tất niên của một mùa xuân Ất Mẹo, để gọi là có một chút quà văn nghệ góp vui, chúng tôi mạn phép mượn một thẻ tài nhẹ nhàng là Tùy Bút ghi lại những cái gì vui ngộ về việc cũng như về người trong Ủy-ban trên mặt giấy. Chỉ tiếc rằng văn chương của chúng tôi không đủ duyên-dáng và dí-dòm mà phản-ánh đúng những điều mà chúng tôi muốn diễn tả ra mà thôi.

**« XUÂN BAO NHIÊU TUỔI XUÂN GIA,  
ỦY BAN BAO NHIÊU TUỔI MỚI LÀ HẾT XUÂN ? »**

Nếu có người các-cớ hỏi « Ủy ban năm nay lên mấy nhi ? » tôi đáp xong chắc có nhiều vị sẽ giạt mình bỡ-ngờ vô cùng vì không ngờ Ủy-ban lại « già » thế !

Phải, đến Tết này, nếu tính theo tuổi ta, Ủy-ban soạn-thảo danh-từ đã Mười Lăm Tuổi rồi đấy. Đây là một niềm vui ngộ mà chính nhiều vị trong Ủy-ban từ vài năm cũng không ngờ đến. Quả vậy, mười lăm năm đã lặng lẽ trôi qua nếu người ta chịu khó trở về di-vãng vào « cái thuở ran đầu » e ấp ở trường Đại Học Khoa Học. Ngày đó... cái ngày tạm gọi là ngày lịch sử của sự đặt nền móng cho sự chuyên-ngữ chính thức trong nền Đại-Học Việt-Nam là Ngày 6 Tháng 7 Năm 1960. Những con số rành rành về ngày tháng trên chắc hẳn chưa phai nhòa trong ký-ức của những vị Giáo Sư kỳ cựu nhất trong Ủy-ban, như Nguyễn-Văn-Dương, Nguyễn-Chung Tú, Phạm-Hoàng Hộ... tập hợp quanh Giáo sư Lê-Văn-Thới, bấy giờ là Khoa-Trưởng Đại-Học Khoa-Học, người chủ xưởng.

Ngày đó, một cuộc Hội Nghị bỏ túi được tổ chức gồm sự hiện diện của toàn thể các Giáo Sư thuộc trường Đại Học Khoa Học và một thiểu số từ những nơi khác như Đại Học Dược Khoa, Sư-Phạm, Trung-Tâm Kỹ-Thuật Phú Thọ, Nguyễn-tử-cuộc. Sau lần gặp gỡ bàn soạn này, một Ủy ban khiêm nhượng đã được chào đời.

**« ỦY BAN SOẠN THẢO DANH TỪ KHOA HỌC »**

Ít ai ngờ được rằng cái Ủy-ban này chính là « tiên thân » của cái Ủy ban Quốc Gia hiện tại. Nó sống dai dẳng với thời gian, và đã sinh hạ ra khá nhiều tác phẩm : đó là những tập Danh Từ Toán, Vật Lý, Hóa Học, Động Vật, Thực Vật, Nguyên Tử Năng, Địa Chất, Dược Học... Những tập danh từ này đã hùng hồn trả lời những ai còn nghi ngờ cái khả năng của Việt Ngữ trong sự thay thế cái địa vị độc tôn trước đây của Pháp ngữ trên cấp Đại Học. (Nói vậy, chúng tôi không phủ nhận những công trình đơn-độc cá-nhân của vài Giáo Sư tiên phong như Hoàng-Xuân-Hãn, Đào-Văn-Tiến, Phan Khắc-Quảng, Lê-Khắc-Thiền, mà những tập danh từ Khoa Học của họ vẫn còn là tia sáng rọi đường cho những kẻ theo sau. Nhưng những tập danh từ này chỉ mới kiện-toàn sự Việt-hóa của

nền Trung Học Việt-Nam hoặc được thảo theo những nguyên-tắc cá nhân riêng rẽ. Còn nhu cầu giảng dạy ở cấp Đại Học cần phải xúc-tiến sâu xa hơn với sự hợp tác của nhiều người từ mọi ngành chuyên môn khác nhau và phải được soạn thảo theo một nguyên tắc chung và thuần nhất).

Khi cái Ủy ban sơ bộ này được bảy tuổi, nó lại một lần nữa « thoát xác ». Lần thoát xác này thật là huy-hoàng, trịnh-trọng vì dưới pháp lực của các ái ẩn triệu sơn đồ chổi của bộ Quốc Gia Giáo Dục nó mangt lên là : « Ủy-Ban Quốc-Gia Soạn-Thảo Danh-Từ Chuyên-Môn » (Nghị định ký ngày 18-5-1967)

Tính đến Tết này theo tuổi ta, Ủy-ban Quốc-Gia đã chính thức lên tám nhưng nếu tính theo ngày chào đời thì « em đã mười lăm rồi đó ».

« Mười lăm năm ấy, biết bao nhiêu tình »

Tình đây không phải là tình yêu giữa nam nữ mà là tình-tự<sup>1</sup> tình-tiết của người và việc trong cuộc. Nếu viết về cái « tình » này, chắc không ai đủ thâm quyền và tư cách bằng các vị Giáo Sư kỳ cựu nói trên. Vì hơn ai hết, họ là những người đóng vai trò lưu dân tiên phong dẫn thân trong miền đất mới. Nhưng ta cũng đoán biết rằng trong công tác khai phá, nếu họ có những cái hân-hoan hãnh-diện của những người hướng-đạo, của những người đặt nền móng nguyên-tắc làm việc cho kẻ đi sau thì họ cũng có những phút buồn chán, bực dọc khi bị búa rìu chỉ trích. Dầu sao, không phải nói bốc thơm, họ luôn luôn không bị ngã lòng, nuôi trong lòng một hoài bão « góp tiếng nói Khoa Học » cho nước nhà.<sup>2</sup>

---

(1) TÌNH TỰ theo sự giải thích của giáo sư NGHIÊM TOÀN :

1) Tâm tình nhiều, mới như tơ có đầu mối. (Vi vậy, tiếng Việt có thành ngữ « tơ lòng »)

2) Danh-từ tâm-lý-học tương ứng với chữ *Emotion* của Tây-phương (Từ-Hải, bộ Tâm - tâm nét, tập 44 trang 13).

(2) Tiếng nói này được thực hiện một cách cụ thể và hùng hồn qua sự thực hiện :

— Một TỪ SÁCH KHOA HỌC LÊ VĂN THỜI (gồm những tập Danh Từ đã nói ở trên).



Ủy-ban Quốc-Gia soạn thảo danh-từ chuyên-môn, tuy là mang tiếng « già mười lăm tuổi » nhưng kỳ thực nó lại mỗi ngày mỗi dẻo dai thêm. Thật vậy, nếu điếm mặt ta thấy bên cạnh Giáo Sư kỳ cựu cao niên lại xuất hiện, nhiều Giáo Sư đại diện từ các phân khoa Đại Học, nhiều học giả mới và nhiều khuôn mặt trẻ. Và nếu hoàn cảnh thuận tiện, biết đâu một ngày kia, cái Ủy-ban quốc-gia khiêm tốn này lại chẳng thêm một lần nữa « thoát xác » thành một cái gì trịnh trọng hơn, chẳng hạn thành một Viện Thuật-Ngữ Quốc-Gia nếu tầm hoạt động của nó quả đã thực sự đáp ứng lại những nhu cầu khẩn thiết của văn hóa nước nhà. Thành thử, xuân qua xuân lại mà Ủy-ban Quốc-Gia Soạn-Thảo Danh-Từ Chuyên-Môn không chịu cảnh tĩnh-tại trong giấc đông miên nhưng lại luôn chuyên mình đề trẻ-trung-hóa vậy. Đây quả là một điếm thú vị về sự tăng trưởng của một tập thể gồm những người nặng nợ với danh-từ.

### MỘT NGÀN VÀNG HAY MỘT TÁCH CÀ PHÊ

Công việc của Ủy-ban soạn thảo danh-từ là tạo soạn những từ-ngữ theo đúng như danh xưng của nó. Nhưng nếu có người bên ngoài lại các cơ hỏi thêm về trị giá của một từ ngữ như thế nào ?

Câu hỏi thật là khó trả lời đối với những ai, chứ đối với những người trong cuộc, câu giải đáp chắc sẽ mang lại ít nhiều hài tính đấy !

Ngày xưa, người ta đo lường kiến thức của một người bằng cách nhận định số lượng chữ mà người ấy biết. Chẳng hạn, nói ai là một « bô chữ » tức là khen tặng người ấy lên tận mây xanh. Và sự so sánh giữa giá trị học vấn của hai người cùng đi học cũng dựa trên số chữ mà họ học được : « *nhất tự vi sư bán tự vi sư* ». Xem thế, ta thấy một chữ ngày xưa quả là một đơn vị đo lường đặc biệt cho « chất xám » của não bộ người ta.

Cũng chuyện ngày xưa, vào thời Xuân Thu bên Tàu, có một ông tự hào là giỏi về văn tự. Ông làm một bài văn rồi treo ở giữa chợ, thách thức cả thiên hạ tứ phương « nếu ai thêm một chữ vào bài văn của ông sẽ được thưởng một ngàn vàng ! Mà trái lại, ai bớt

---

— và một cuốn NGUYÊN TẮC SOẠN THẢO DANH TỪ CHUYÊN MÔN (do Giáo sư LÊ VĂN THỜI soạn chung với Giáo sư NGUYỄN VĂN DƯƠNG). Cuốn này khởi xướng đường lối dịch dựa theo từ-căn và đặt nằm trong một hệ thống. Một đường lối mới lạ và bớt gày « kẹt thẳng » hơn đường lối dịch cô-diễn dựa theo nghĩa.

đi một chữ cũng được thưởng một ngàn vàng!» Coi vậy, trong lịch sử nhân loại một chữ đã từng được trị giá là một ngàn vàng rồi đấy!

Kể chuyện ngày xưa xong ta hãy trở lại nói chuyện đời nay. Một chữ đó Ủy-ban Quốc-Gia soạn thảo danh-từ chuyên-môn tạo ra sẽ được trị giá bao nhiêu?

Thưa: trị giá bằng « một tách cà phê » (chữ của Giáo Sư chủ tịch). Nghe vậy, chắc các người bên ngoài sẽ không khỏi ngạc nhiên và tưởng tôi khôi hài. Nhưng các vị trong Ủy-ban lại gật gù tán thưởng vì câu giải đáp quả thật là sát thực tế. Chẳng là thù kim mà Ngân Quĩ Quốc Gia trả cho một danh từ được tạo soạn ra là 50\$, số tiền vừa đủ để uống một tách cà phê cho ấm bụng. Sau này, cái giá biểu khiêm tốn này được nâng lên 80\$. Nhưng dầu sao, cái tên huyền thoại « tách cà-phê » vẫn được truyền tụng qua cửa miệng của những hội viên trong Ủy ban. Và « ráng kiếm một tách cà phê » đương nhiên có một cái ý nghĩ đi dóm là « ráng làm thêm một danh từ nữa ».

Trị giá của một danh-từ coi vậy chứ chưa đến nỗi « rẻ mạt như bèo » như thi sĩ Tản Đà đã than thở đâu: « Văn chương hạ giới rẻ như bèo » vì rằng nếu đời ra Mỹ kim ít ra nó cũng tương đương hơn một hào-chỉ đấy (10 cents)!

### LÀM THƠ MỆT LÂM, NHƯNG LÀM DANH-TỪ CÒN MỆT HƠN NHIỀU !

Cái trị giá về thù-kim của một danh-từ tuy có rẻ thật đấy nhưng trái lại không vì vậy mà cái giá trị lao động và tinh thần của nó thấp xuống đâu! Chúng tôi còn nhớ mang máng một câu viết hơi sỗ sàng của thi sĩ tiền chiến Huy Cận trong cuốn « Kinh Cầu Nguyện » (?) là: « Làm thơ mệt lắm, mệt như vừa làm một động tác về tinh dục! » Chúng tôi thấy tạo soạn một danh-từ còn mệt hơn nhiều. Nhưng danh-từ tuy trông là ngon ăn, ai ngờ có bữa Ủy-ban thảo luận suốt cả một buổi mà chưa « kiếm được một tách cà phê » nào đó! Có một vài danh từ quả đã làm hao tâm tổn trí các cụ trong Ủy-ban. Theo nguyên-tắc là « Một danh từ phải tương đương với một ý nghĩa », nhưng lại có nhiều danh-từ mà từ căn đi một đằng, ý nghĩa đi một nẻo. Tỷ dụ như chữ *Astrophobie* có nghĩa *chứng bệnh sợ sấm sét* nhưng theo sát từ căn lại có

nghĩa là sợ... *ting-tú* (Astre : Tinh-Tú *Phobie* : khủng). Hay những chữ có ý nghĩa thật đa diện như *Agence* khi phải dịch là *Xã*, khi là *Quán*, khi là *Sở* v.v... Gặp những từ ngữ như vậy, phải công nhận các cụ « mết » lắm đến nỗi phải « *khi vò chín khúc khi chau đôi mày!* ». Nhưng cái mọt đó sẽ được đền bù lại bằng cái « sướng » khi đã giải quyết xong. Chúng tôi thường nhận xét có một vài vị khi đề nghị một danh từ gì mà được Ủy-ban mỗ xê kỹ lưỡng hay bị một hồi « đá banh » lên xuống, lừa qua đá lại (danh từ « đá banh » do Giáo Sư Chủ Tịch giữ độc quyền tác giả) hoặc bị đưa « lên cân tiêu ly » mà cân nhắc (chữ của Giáo Sư Thuận Phong) nhưng cuối cùng được chấp thuận trong sự hoan-hỉ của mọi người thì các vị đó tỏ ra sung sướng một cách rõ rệt ! Mặt đỏ hần lên, bàn tay nhíp trên mặt bàn, còn đầu gối lại run run !

Ai bảo làm danh từ là khô, làm danh từ « đã » lắm chứ. « đã » như vừa được... thường thức một tách cà phê pha đúng điệu !

### NHỮNG PHIÊN TÒA VÀ NHỮNG PHÁN QUYẾT ĐỘC ĐÁO !

Một buổi họp danh từ thường không được coi như một buổi họp thuần túy đâu ! Nó đã đương nhiên trở thành một phiên tòa mà bị cáo là Giáo Sư thuyết trình viên về những danh từ đương duyệt xét. Chánh án là Giáo Sư chủ tịch, còn Bồi-thẩm-đoàn là toàn thể các hội viên.

Giáo Sư chủ-tịch đương kim thường nổi tiếng là con người thận trọng, khúc triết, trọng nguyên tắc, xử đoán rất công minh. Những phiên tòa do Giáo Sư chủ tọa thường diễn ra một cách rất nghiêm cách, chu đáo gần như khát-khe cho nên có một vị gán cho Giáo Sư một biệt danh đáng sợ là Ông Ác. (khi Ông Ác đi vắng, thì các vị Phó chủ tịch của Ủy-ban thay thế xử án. Sự xét xử bớt gay cấn và nghiêm khắc hơn nên các vị này đương nhiên được hưởng một biệt danh hiền lành hơn là những... Ông Thiện).

Nói là Ông Ác, chứ Ông Ác này không đến nỗi ác như biệt danh đâu ! vì ông lâu-lâu cũng biết để dành « tặng những tách cà phê » bất ngờ cho Ủy-ban hay biết nói đùa một cách rất là duyên dáng nhất là nói lái. Thành thử, những tiếng cười, hồn nhiên đã làm dịu hẳn bầu không khí khắc-khở của phiên tòa đi !

Công việc thường xuyên của phiên tòa thường nhằm đến những mục đích sau : hoặc là « khai sinh » hoặc là « khai tử », hoặc là cho « dưỡng lão » những danh-từ.

Tạo soạn một danh-từ mới tức là khai sinh ra nó mới ngỡ tưởng là rất dễ, nhưng quả là thiên nan, vạn nan vì muốn khai sinh ra một từ ngữ, các cụ phải « khai tử » những danh từ đã quán dụng từ lâu nhưng quá sai. (Công tác khai tử một danh-từ được Ủy ban qui ước hóa bằng cách đặt nó nằm trong hai dấu móc [ . . . ]). Nghĩa là các cụ phải can-đảm bước qua xác chết mà tiến lên ! Mà khai tử một danh từ đã ăn sâu gốc rễ trong trí óc của con người quả là một việc khó và đầy cách mạng vì đã đi ngược lại những lối đường mòn, mà nhiều người trước đã đi qua. Tỷ dụ như những chữ sau :

Précipité : trầm hiện [kết tủa].

Masse : chất lượng [khối lượng].

Teinture de Tournesol : thuốc rượu thảo lam [thuốc rượu qui].

Fonction : chức-hệ chức, [hàm số] v.v...

Lắm lúc các cụ lại nhân từ hơn ! Đối với những danh từ cũ tuy không sát nghĩa và đúng từ căn cho lắm nhưng vì quá thông-dụng các cụ lại cho chúng « dưỡng lão », nghĩa là đặt chúng vào hai dấu ngoặc ( ) để chờ một thời gian nào đó, chúng sẽ bị đào thải từ tỷ dụ : Antibiotique : *kháng-sinh* (trụ sinh).

Nhưng lòng người tuy nói vậy cũng có lúc này lúc khác. Một danh từ bị « khai tử » rồi. Nhưng qua lời bàn qua tính lại, nó lại được « cứu sống ». Cứu sống chẳng được bao lâu thì nó lại bị khai tử lại. Đời có gì tuyệt đối đâu !

## « THỌ ĐẮC » VÀ NHỮNG CHUỖI CƯỜI KHÚC KHỊCH

« Tôi xin đề nghị : Acquis nên dịch là Thọ Đắc thay vì là... Thu Đắc ». Câu nói bất ngờ trên của một vị học giả trọng tuổi đã làm toàn thể hội viên trong Ủy-ban cười lên một cách hề-hả vì nó đã nói trúng cái tâm lý thích nói lái của người Việt Nam.

Những trường hợp của những chữ đặc biệt như « Thọ Đắc » trong ngôn-ngữ Việt-Nam quả rất nhiều nhưng không tiện kê khai ra. Khi gặp chúng, các vị đều biểu đồng tình dừng lại « mở

dấu ngoặc » mà bản suông đề xả xú báp (« mở dấu ngoặc » có nghĩa là không được ghi vào biên bản chính thức của buổi họp đấy. Kỳ húy mà !)

Nhân nói đến vị học giả trọng tuổi trên, cả Ủy-ban đều công nhận đây là một mẫu người có kiến văn đa diện. Cách phát biểu ý kiến của cụ hay những đề nghị của cụ rất đặc biệt nên rất thường hay gạt hái nhiều chuỗi cười của người khác. Nhờ cụ mà đám hội viên trẻ hậu sinh đã « thọ đắc » rất nhiều kiến thức thú vị, nhất là những điều xảy ra ở miền Nam cách đây trên ba chục năm. Một danh-từ mà cụ đưa ra thường là kèm theo một tích chuyện có đầu có đuôi hẳn hoi. Câu chuyện cụ kể, với một giọng nói chậm rãi nghe rất đậm-đà và thú-vị. Một giáo sư vui tánh đã tặng cho cụ một biệt danh rất thân ái là « Ông già Thở Ngữ ». Phải công tâm nhận định rằng nhờ cái kiến thức phong phú về từ ngữ địa phương, cụ đã cống hiến cho Ủy ban nhiều « tách cà phê » rất đầy hương vị. Những danh từ cụ đưa ra đều rất « đặc », đặc biệt nhất là về phương diện kịch nghệ Miền Nam, hay kỹ thuật làm thi phú. Có lần, cụ không ngần ngại biểu diễn những điệu « hát » và những điệu « hò » cho toàn thể Ủy ban thưởng thức đề mà nhận định cho chính xác danh từ sử dụng ! Những danh từ do cụ đưa ra, phần lớn đều phát xuất từ đám dân gian ; thậm chí có danh từ chưa từng được ghi trong một cuốn tự điển nào ! chúng tôi còn nhớ những danh-từ mà đặc biệt ở miền Bắc hay miền Trung không nghe nói nhưng trái lại khá thông dụng ở miền Nam như những chữ :

- Cái tó (chevalet)
- Cái nôi gọ (cul-de-sac)
- Cái bông tiêu (signal) v.v...

hay những thành ngữ như « đậu giàn » đề nói về một giàn hát căng bằng hiệu lưu diễn nhiều đêm ở một địa phương nào. Chữ này thật rất « đặc » khi dùng đề dịch thành ngữ « tenir l'affiche » trong Pháp ngữ.

Nếu cụ này nòi tiếng là con người đem lại nhiều tươi vui nhất cho buổi họp thì cũng có nhiều vị hội viên khác có những điềm độc đáo thâm trầm mà sự nhắc nhở đến phương danh chắc sẽ làm thương tổn không ít đến đức tính khiêm tốn của các vị, các vị này đôi khi cũng cống hiến cho Ủy ban những nụ cười không nén được. Những chữ « cái hàm » (fonction), « máy phản động » (moteur à réaction), « sữa tụ » (lait condensé), « tiền phòng » (antichambre), « cái



tổng » (somme) « cái thương » (quotient) « tri bu » (tribut) chữ bu (xin nhớ đọc là bờ-u-bu) đưa ra một cách bất ngờ, dí dỏm qua đã làm chồi dậy những chuỗi cười dòn dã trong Ủy ban.

## NGÀY MAI TRONG ĐÊM XUÂN XANH ẤY CÓ KÈ THEO CHÔNG BÒ CUỘC CHƠI

(Hàn Mặc Tử bài *Mùa Xuân Chín*)

Nói đến phiên tòa, tức là nói đến bầu không khí trang nghiêm với những khuôn mặt Thâm Phán Đoàn khắc khổ, với những bản án khắc khe. Đàng này, Ủy-ban đôi lúc lại hợp với bầu không khí vui tươi với những bộ mặt vô cùng rạng rỡ. Một bầu không khí của một cuộc chơi.

— Cuộc chơi gì vậy ?

— Cuộc chơi túc cầu.

Quả đúng như vậy, những danh từ được Ủy-ban duyệt xét đôi lúc trở thành những quả bóng da đưa từ chân này qua chân khác. Vị « trọng tài có mười lăm năm kinh nghiệm trong nghề », là vị Giáo Sư chủ tịch còn những cầu thủ là những vị hội-viên. Cuộc chơi túc cầu thường diễn ra trong những buổi họp dịch những danh từ trong Pháp-ngữ có ý nghĩa gần như tương tự nhau. Chủ đích của sự dịch là phải làm sao kiếm những danh từ Việt-ngữ thật chính xác, tương xứng với danh từ Pháp-ngữ.

Tỷ dụ như những chữ Pháp :

*finir, terminer, achever, parachever*

nếu dịch đại khái thì các chữ đó đều đồng một nghĩa là « làm hết » nhưng kỹ thực, muốn chính xác, ta phải kiếm cho mỗi chữ một ý nghĩa đặc biệt của nó để dễ bề phân biệt như :

*finir* : làm hết

*terminer* : làm dứt

*achever* : làm xong, hoàn tất

*parachever* : hoàn thành

Nếu kể những tỷ-dụ tương-tự như trên thì còn rất nhiều tỷ dụ khác cần phải kiếm riêng « một ý cho một danh từ thôi » như :

1) *Annexe* (phụ đính), *additif* (gia cộng), *supplément* (phụ lục)  
*addenda* (tặng bỏ), *complément* (bổ túc), *appendice* (phụ bộ).

2) Maxime (cách ngôn), sentence (cú ngôn), apophtegme (danh ngôn) proverbe (tục ngôn), adage (ngụ ngôn), dicton (phương ngôn), devise (châm ngôn), aphorisme (điển ngôn)...

Trong sự dịch những danh từ Pháp ngữ rất gần nghĩa với nhau, các dịch giả nhiều lúc phải phân vân không ít trong sự sắp xếp những danh-từ Việt ngữ thích ứng làm sao cho chúng thật tương đương với những danh-từ bên Pháp ngữ. Công việc lúc bấy giờ thật giống như lừa quả banh da cho thật khéo để đá nó vô cho lọt lưới hay lái xe tránh lách giữa những mô đá gồ ghề !

Bởi vậy, vị trọng tài chủ tịch trong nhiều phiên họp đã nhắc nhở luôn miệng câu nói sau : « Xin quý vị ráng đá banh » một chút coi ! hay « coi chừng kẹt thắng đa ! » Nghe hiệu lệnh đó, tức thì các vị hội viên phải nặn óc suy nghĩ những đường banh tuyệt diệu để đưa banh vào cho trúng lưới hoặc cho « chiếc xe tư tưởng » của mình gài số de mà đôi quá hướng khác. Lắm lúc, có vài vị hội viên chơi « việt vị » hoặc lái trật đường nghĩa là... đề nghị những danh từ không ăn nhập hay sai nguyên tắc đề ra thì... Giáo sư trọng tài huyýt còi nhắc nhở họ tôn trọng luật chơi. Cuộc chơi lúc ấy tưởng chừng như thật cam go đầy sóng gió và nặng nề. Nhưng rốt cuộc, với tinh thần thượng võ cao độ, các cầu thủ hay tay đua và vị trọng-tài đều hoan-hỉ và hoà-nhã bắt tay nhau sau cuộc đấu.

Cuộc chơi rất là thú vị vì luôn-luôn vào những phút cuối cùng, các cầu thủ đều gặt hái được những thành quả đẹp, nghĩa là dịch khá chu đáo được những danh từ Pháp ngữ đưa ra với những danh từ Việt-ngữ tương xứng. Có một điều đáng tiếc là những cuộc chơi thông thường không có sự hiện-diện đầy đủ 100% của toàn thể những hội viên. Vì nếu được đông đủ hoàn toàn như vậy thì cuộc chơi thật vô cùng sôi nổi và hào hứng. Chả là có một vài vị không dự được các phiên họp thường xuyên. Lý do : Các vị đó bận nhiều công việc khác quan trọng hơn hoặc « đi làm lớn », nghĩa là được bổ nhậm vào những chức vụ cao cấp như... Tổng Trưởng hay Thứ Trưởng chẳng hạn. Nhưng chúng tôi vẫn có cảm tưởng rằng dầu có đi xa, các vị đó cũng có đôi lúc ngồi « tương-tư » cái bầu không khí ấm cúng vui tươi của những buổi sáng thứ bảy ở Ủy-ban Quốc-Gia soạn thảo danh-từ biết đâu chừng !

« Cho hay là giống hữu tình,  
Đã ai gỡ mối tơ mảnh cho xong ! »

(Nguyễn Du)

THAY LỜI KẾT  
« VÌ HOA NÊN PHẢI ĐÁNH ĐƯỜNG TÌM HOA »

Lời què chấp nhật đông dài !

Viết lếu-láo vài trương kẻ cũng đã chặt giấy lăm rồi chúng tôi xin ngừng bút ở đây. Ngừng bút không phải là vì hết chuyện thú vị để kể ra. Nhưng sợ rằng cây bút bất tài và vô duyên càng viết nhiều lại càng sàm sỡ và thất thổ !

Ngày xưa, đức Khổng Tử hình như có nói một câu bất hủ đại khái như sau : « Một ngày ta không đọc sách soi kiếng ta thấy mặt ta trơ trẽn, ăn nói ta thấy miệng ta vô duyên » ! Bây giờ cũng vậy, đối với phần lớn các vị trong Ủy ban, một tuần không đi họp các vị thấy đời hoang vu vắng lạnh vô cùng. Nói vậy tôi tưởng rằng không quá lắm đâu. Vì có một vị hội viên Thầm Phán tòa Áo Đỏ uyên bác về Luật lẫn cả về Văn chương, công việc Pháp đình đâu bề bộn đến mức nào đi nữa, vị ấy cũng cố thu xếp đến góp mặt với Ủy ban. Khi tan họp, vị ấy hơn hờ xách cặp ra về, trên nét mặt không còn vương vất những nét ưu tư khắc khổ về những phiên tòa Đại Hình vừa xử ! Lại có những vị quanh năm luôn luôn « công du » nhưng khi về đến Saigon, các vị ấy cũng ráng trở lại họp ngay làm như trương tư cái bầu không khí bồ ích tươi vui ấy. Đúng là « Vì hoa nên phải đánh đường tìm hoa »

\*  
\* \*